Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra, Banja Luka, glavni i odgovorni urednik časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

NASILJE U SPORTU-PROBLEM SAVREMENOG DOBA

Živimo u vrijeme nasilja i nasilja vremena. Osim fizičkog nasilja, koje je najviše zastupljeno, nasilje se javlja nad prirodom, nad samim sobom, nasilje u politici, politika nasilja nad istinom koju dave svim snagama i sredstvima i nedaju joj da izađe na vidjelo, nasilje nad mišljenjem, djecom, ženama, demokratijom, nasilje u sportu. Nasilje u sportu je segmet nasilja u društvu.Nasilje predstavlja fundamentalni sastavni dio svakog društva i kulture. Zbog toga je svaki razgovor o nasilju zapravo uvijek razgovor o samom društvu. Međutim, i ako spada u red najstarijih i veoma rasprostranjenih društvenih pojava, nasilje se poprilično teško definiše. Razlozi su brojni: Nasilje je staro koliko i čovjek i društvo, ali ono ne pokazuje nikakvu tendenciju da se, zajedno sa razvojem civilizacije smanjuje i povlači, već bi se prije reklo da ono, zahvaljujući prvenstveno neslućenom tehničko-tehnološkom usavršavanju, postaje sve masovnije, razornije i efikasnije. Nasilje ima sposobnost da poprimi najneobičnije i najrazličitije forme i da uđe u najskrovitije segmente društvenog života, ali nije uvijek jasno vidljivo i lako prepoznatljivo.Kroz nasilje se na mnogostruk način miješaju i prepliću biopsihički i socio-kulturni momenti, a isto tako racionalni i iracionalni, formalni i neformalni, individualni i kolektivni. Iako nasilje u samom svom nazivu sadrži termin „sila“, u njegovom proučavanju se nipošto ne možemo ograničiti isključivo na upotrebu ili prijetnju upotrebom fizičke sile, već se moraju uključiti u razmatranje i drugi, racionalniji, ali ne manje teški, oblici psihičkog nasilja, što podrazumijeva i primjenu nasilja ne samo prema čovjeku već i prema drugim živim bićima, pa čak i prema mrtvim stvarima. Nasilje se obično definiše kao oblik ispoljavanja agresivnog ponašanja, pri čemu se čini svjesni napor da se izazove bol ili povreda. Postoje dva osnovna tipa ove agresije: reaktivna i instrumentalna. Reaktivna agresija je rezultat fizičke ili

psihičke kazne koja je prije svrha nego sredstvo.Instrumentalna agresija uključuje namjeru da se zada bol ili nanese povreda, što je sredstvo za postizanje određene spoljašnje svrhe, kao što su novac, pobjeda ili pohvala. **Nasilje je jedan od oblika „kvarenja igre“ u sportu.** Nije ga moguće posmatrati izvan konteksta društvenog nasilja uopšte, jer je ono samo jedan od njegovih segmenata. Sport je borba čovjeka sa samim sobom, drugim čovjekom i prirodnim preprekama, te je on isto tako vaspitno društvena institucija prožeta igrom, a čiji je cilj fizičko i duhovno usavršavanje ličnosti, te je činjenica da je sport i racionalna djelatnost.Nemogućnost da se ostvari puna životna egzistencija vodi u egzistencijalnu dezorijentaciju i pribjegavanju sredstvima za postizanje ciljeva koja ne nailaze na odobravanje. Prihvata se jedan način života koji sam sebe izjeda, jer ostvarenja više nemaju nikakav vrijednosni kriterijum, sreća je uvijek negdje drugo, izvan ostvarenog cilja. Praksa, a i teorija su pokazale da postoje različiti modeli objašnjenja nasilja u sportu.Kultura siromaštva,velika nezaposlenost, kao i male šanse za društveno napredovanje, veoma su bitni uzroci nasilja i agresije. Nije u pitanju samo neimanje novca, već i nedostatak prestiža i ugleda. Neophodno je razmatranje pitanja dosade i izgleda za društvenu pokretljivost, faktora koji opterećuju i ugrožavaju mnoge, prije svega mlade ljude. **Živimo u vrijeme nasilja i nasilju vremena.** Uočljivo je da skoro sva društva deklarativno propagiraju nenasilje, a istovremeno stvaraju sve pogodnije uslove zahvaljujući kojima nasilje postaje privlačno za veliki broj ljudi. Masovni mediji, televizija posebno, podstiču nasilje i stimulišu agresivne postupke nekim svojim nepromišljenim djelovanjima.Agresija nije samo destruktivni princip već unutrašnji pokretač razvoja. Ona može biti u mislima, verbalna, usmjerena prema pojedincu i objektima ili iznutra prema sebi.Nasilje može biti: organizovano, spontano, ritualno, a danas sve više poprima instrumentalni oblik. U savremnoj nauci pored bioloških teorija koje smatraju da su agresija i sklonost prema nasilju urođeni, postoje i psihološke teorije. Sociološka teorija smatra da društvo stvara istinske prilike samo za određenu grupu koja može zadovoljiti svoje potrebe. Antropološki pristup objašnjenju nasilja je veoma plodonosan i on nas upoznaje, prije svega s agresivnim ponašanjem odraslih ljudi. Agresija koja se izražava samo u mislima, kada je čovjek razdražen, sklon napadu na okolinu ali uspijeva da kontroliše i uzdržava agresivne podsticaje, verbalna agresija koja se ispoljava kroz grdnju, uvrijede, poruge ili na neki drugi način. Agresija usmjerena na predmete, u kojoj se jasno prepoznaje manifestovana sklonost i želja za destruktivnim ponašanjem, agresija prema

drugim osobama u smislu njihovog povrjeđivanja i uništavanja života. Druga teškoća se ogleda u razlikovanju agresije i nasilja. Nasilničko ponašanje je svako ponašanje koje prijeti: upotrebom sile ili njenom stvarnom primjenom, direktnim ili indirektnim ugrožavanjem ili oštećivanjem fizičkog i moralnog integriteta ličnosti. Uzroci nasilja i agresije u sportu, danas se objašnjavaju na različite načine: Nemogućnost da se ostvari puna životna egzistencija vodi u egzistencijalnu dezorijentaciju i pribjegavanju sredstvima za postizanje ciljeva koja ne nailaze na odobravanje; Poremećaj u sistemu vrijednosti, razaranje, slom njihovo katastrofalno stanje doprinose da se razvijaju agresija i nasilje; Devijantni model agresiju i nasilje objašnjava anomijom i dezorganizacijom društva; Agresija i nasilje se objašnjavaju i **potkulturnim modelom,** tačnije **subkulturom** nasilja, koja postoji u obliku vrijednosti, uvjerenja, stavova i obrazaca ponašanja njenih članova; Kolektivno ponašanje i masovne psihoze uvijek se vezuju za loše ponašanje; Model imitacije (socijalnog učenja) stoji na stanovištu da se agresija i nasilje uče; Model katarze (pročišćenja) polazi od postavke da savremeni način života stvara nemire, tjeskobe i emocionalne napetosti, koje bi kroz sport trebalo osloboditi; **Model imperativne pobjede- „Pobjeda po svaku cijenu“,** slogan koji često čujemo u savremenom sportu, dovodi do varanja, uplitanja gomile; Model profesionalnog navijača- Svaka agresija nije nasilje, ali je svako nasilje agresija.U savremenim istraživanjima najčešće se govori o sljedećim oblicima nasilja: Prvi oblik se prepoznaje kao fizička sila, otvoreno fizičko nasilje, čiji je cilj da ugrozi fizički i moralni integritet drugih, ta sila je najčešće gruba i u funkciji je plašenja i ućutkivanja ljudi; Drugi oblik nasilja usmjeren je na stvari, na rušenje, razbijanje objekata koji pripadaju izabranim drugima ili imaju neko simboličko značenje;Treći oblik nasilja je prikriven i ne prikazuje se neposredno kao prva dva, nego posredno, kroz neki vid narušavanja moralnog integriteta drugog čovjeka; Četvrti oblik nasilja je takozvano verbalno ili simboličko nasilje, kojim se riječima (prijetnje, psovanje), gestovima (neverbalna komunikacija) ili drugim simbolima prizivaju fizički nasilnički obrasci ponašanja, ili se na neki drugi način postiče nasilje.